

12. november 2009

UKA2009/12

Inatsisartut Ombudsmandiat pillugu Inatsisartut inatsisissaattut siunnersuut

pillugu

Inatsisit Atortinneqarnerannut Ataatsimiititaliap

ISUMALIUTISSIISSUTAA

Inatsisissatut siunnersuutip aappassaaneerpeqarneranut saqqummiunneqartoq

Inatsisit Atortinneqarnerannut Ataatsimiititaliap suliarinninnermini makkuninnga inuttaqarpoq:

Inatsisartunut ilaasortaq Harald Bianco, Inuit Ataqtigiit, siulittaasoq
Inatsisartunut ilaasortaq Isak Hammond, Inuit Ataqtigiit, siulittaasup tullia
Inatsisartunut ilaasortaq Justus Hansen, Demokraatit
Inatsisartunut ilaasortaq Akitsinnguaq Olsen, Siumut
Inatsisartunut ilaasortaq Kim Kielsen, Siumut, ataatsimiititaliami sinniisussaq

UKA09-mi Inatsisartut siullermeerinerisa kingorna Inatsisit Atortinneqarnerannut Ataatsimiititaliap inatsisissatut siunnersuut matumani pineqartoq misissorpaa aammalu Inatsisartut aalajangiinissaannut tunngavissat ilaattut ataatsimiititaliap ilanngussassai matuma kinguliini saqqummiutissallugit.

Ombudsmandi – oqaluttuarisaanera.

Sverigimi ombudsmandeqarfimmut assingusoq 1809-mili pilersinneqarpoq. Finlandimi 1919-imi malinnaavoq. Ombudsmandeqarneq ullumikkut nunarsuarmi tamarmi nunani 70-it sinnerlugit amerlassusilinni atornerarpoq: Europa kangiani kitaanilu, Afrikami, Amerikami kujallermi Asiamilu.

Uagut nammineq naalagaaffeqatigiinnerput eqqarsaatigalugu ombudsmandeqarfik Inatsisini Tunngaviusuni 19953-imeersuni § 55-imi qulakkeerneqarpoq. Kunngeqarfik Danmark siusinnerusukkut Ombudsmandeqarsimangilaq, tyskilli tiguaanerisa kingorna ukiuni oqartussaaffeqarfik allaffissornermik nakkutilliisinnaasoq pisariaqartinneqalersoq nassuerutigineqarpoq – ukiuni tiguarneqarnerup nalaani nazistinik tiguaasunik suleqateqarnermikkut danskit oqartussaasuisa inatsisinik tunngaviusunik unioqutitsinerat ilaatigut tunngavigalugu tamanna nassuerutiginearluni.

Tamatuma Inatsisini Tunngaviusuni “lqfteparagraf”-imik (inatsisiliornissamik neriorsuuteqarnermut paragrafimik) taaneqartartoq inerneraa, taanna malillugu ombudsmandimut tunngavissanik pilersitsinissamut Folketingi inatsisikkut piginnaatinneqarluni. Taamaalilluni ombudsmandeqarfik qaqugukkut pilersinneqassanersoq Folketingimut aalajangigassanngortinneqarpoq. Akerlianik ombudsmandeqarfik atuutsinneqalereersoq atorunnaarsinniaaraanni tamatumani Inatsisit Tunngaviusut allanngortinneqaqartariaqassallutik.

Folketingili nangaassuteqanngilaq: Danmarkimi ombudsmandi pillugu inatsit siulleq 1954-imi atuutilerpoq aammalu 1955-imi siullerpaamik Ombudsmandeqalerluni – Ombudsmandi aamma Kalaallit Nunaannut Ombudsmandiusoq.

Kalaallit Nunaanni Namminersornerunerup eqqunneqarnerani Ombudsmandip Kalaallit Nunaanni suliassai killilerneqarput, taamaallaallu tassaalerlutik *naalagaaffimmi* oqartussaasut ingerlataat. Namminersornerullutik Oqartussani oqartussaasut ingerlatsinerat pissutsit nassatarisaannik *Folketingip* Ombudsmandiata nakkutilliineranut ilaatinneqanngilaq.

Taamaattumik namminersorneruneq ukiuiaalunnguit ingerlareersorlu Inatsisartut namminneq Ombudsmandeqalernissaat Kalaallit Nunaanni Inatsisartut akuersissutigimmasuk pissusissamisoorpoq. Inatsisartut 1995-imi siullerpaamik Ombudsmanditaarput[1].

Inatsisartut Ombudsmandiata atuuffia.

Tunngaviusumik isigalugu Ombudsmandip suliassaa tassaavoq Namminersorlutik Oqartussani kommunitilut allaffissornikkut oqartussaasut allaffissornikkut suliassaminnik eqqortumik ingerlatsinissaannik nakkutilliineq: Tassa inatsisit aammalu ingerlatsinermi tunngaviusumik periaasissat ingerlatsivimmuut atuuttut naapertorlugit ingerlatsinersut.

Innuttaasoq kinaluunniit oqartussaasunit eqqunngitsumik pineqarsorisoq Ombudsmandimut naammagittaalliuuteqarsinnaavoq. Taamaattorli taamaaliunnginnermini ingerlatsinermi naammagittaalliorfiusinnaasut tamaasa aqusaareersimasariaqarpai.

Ombudsmandip oqartussaasunik nakkutilliinerani naammagittaalliuutit pingaarnertut tunngaviusarput. Ombudsmandili nammineq piumassutsiminik misissuineramik

aallartitsinissaminut aamma periarfissaqarpoq (tamanna ”suliat nammineq aallartitat”-nik taaneqartarpoq).

Ombudsmandip naammagittaalliummik imaluunniit sulianik nammineq aallartitaminik suliarinninnermini atugassatut kissaatigisaanik paasisutissanik oqartussaasut Ombudsmandimut tunniussinissaminut pisussaataapput.

Oqartussaasoq annertuumik kukkusimasutut Ombudsmandip nalileruniuk, tamanna pillugu Ombudsmandi Inatsisartunut ilisimatitsissuteqassaaq. Tamanna pisarpoq Inatsisit Atortinneqarnerannut Ataatsimiititaliamut ingerlaavartumik nalunaaruteqartarnikkut (aammalu Ombudsmandip Inatsisartunut ukiumoortumik nalunaarutaatigut). Tamatuma peqatigisaanik Ombudsmandip Inatsisitik Atortitsinermut Ataatsimiititaliamut ilisimatitsissuteqartarnermi saniatigut (Namminersorlutik Oqartussat ataanni ingerlatsinermi oqartussaasoq kukkussuteqarsimappat) Naalackersuisunut imaluunniit (kommunini ingerlatsinermi oqartussaasoq kukkussuteqarsimappat) kommunalbestyrelsimut susassaartumut nalunaaruteqartarluni.

Ingerlatsinermi oqartussaasup kukkunerinik annertuunik Ombudsmandip nalunaaruteqartarnermitulli aamma inatsisini nalunaarutiniluunniit atuuttuni kukkunernik amigaatinilluunniit naammattuugaqaraangami nalunaaruteqartarpoq.

Oqartussaasoq sulianik ingerlatsinermi kukkugaangat ombudsmandi isornartorsiuinermigut inassuteqaatinillu saqqummiussinermigut qisuariaateqarsinnaavoq. Taamaalilluni ingerlatsinermi oqartussaasup aalajangigaanik ombudsmandi allanngortitsisinnaangilaq. Oqartussaasorli pineqartoq Ombudsmandimit inassuteqarfigineqarsinnaavoq taassuma nammineq aalajangikkani allanngortissagaa.

Ombudsmandimit inassuteqaatip taamaattup malinnissaanut ingerlatsinermi oqartussaasut pisortatigoortumik *pisussaaffeqanngillat*. Taamaattorli ilisimaneqarpoq Ombudsmandip nassuteqaataanik malinninnginnissamut pingaarutilerujussuarnik tunngavissaqartariaqartoq. Ilaatigut suliassanut Ombudsmandip isumagisaanut ataqqinnineq, ilaatigullu inatsilerinikkut annertuumik peqqissaarussamik sulianik Ombudsmandip oqaaseqaataanut tunngavigineqartunik ataqqinnineq tamatumunnga pissutaavoq.

Pisortat ingerlatsiviini Ombudsmandip nakkutilliinermik suliai ilaatigut eqqartuussiviit ingerlatsivinnik nakkutilliinerannut eqqaanarsinnaapput: Ombudsmandi naammagittaalliummik tigusaqarpoq, illuatungeriinnit tamanit paasisutissat ilanngunnerisigut suliaq misissorpaa oqaaseqaateqarlunilu. Oqartussaasorli aalajangikkaminik allanngortitseqqullugu Ombudsmandip pinngitsaalisinnaangimmagu tamanna annertuumik allaassutaavoq. Eqqartuussivitsigulli suliassanngortitsinermut, pissutsit malillugit sivisuumik ingerlasinnaasumut aammalu eqqartuussissuserisumit ikiorteqarneq pissutigalugu akisusinnaasumut taarsiullugu Ombudsmandimik atuisinnaaneq innuttaasunut pingaaruteqarpoq.

Taamaattumik ukiut ingerlanerini Inatsisit Atortinneqarnerannut Ataatsimiititaliap erseqqissaatigisarpaa Ombudsmandi tassaasoq *innuttaasut Inatsisartullu* tamarmik Ombudsmandiat. Innuttaasunut atatillugu Ombudsmandi naammagittaalliuuteqarfissatut periarfissaammat innuttaasunut tamanut – aamma akissakinnerusunut – ammatinneqartoq aammalu taama naammagittaalliornissamut periarfissaq tamanna innuttaasut inatsisitigut illersugaanerisa innarlerneqannginnissaannut illersuutaammat. Ombudsmandi Inatsisartunit toqqarneqartarmat aammalu Inatsisartunit tatigineqarunnaaruni Inatsisartunit soraarsinneqarsinnaammat. Aammalu minnerunngitsumik inatsisinik atuutsitsisut (ingerlatsinermi oqartussaasut) inatsisit inatsisiliortunit (Inatsisartut) aalajangersarneqartut atuuttut malillugit suliaminnik ingerlatsinersut Ombudsmandi Inatsisartut sinnerlugit nakkutilliinermik ingerlataqarmat.

Ombudsmandili Inatsisartut Ombudsmanderigaluarlugu Inatsisartut assersuutigalugu suliamik aallartitseqqullugu imaluunniit suliami aalajangersimasumi isornartorsiueqqullugu isornartorsiueqqunaguluunniit Ombudsmandi peqqusinnaanngilaat. Ombudsmandi arlaannaanulluunniit attuumassuteqanngilaq; tamanna ingerlatsinermi oqartussaasut Ombudsmandimit nakkutilliivigineqartussat aammalu Inatsisartut eqqarsaatigalugit atuulluni. Taama Inatsisartunut attuumassuteqannginnerup Ombudsmandip misissuineri oqaaseqaataalu naalakkersuinerмик ingerlataqartunik tunngaveqarnatillu sunnersimaneqannginnissaat qulakkiissavaa, taamaalillutillu Ombudsmandimut naammagittaalliuutit suliamik ilisimasaqartunit aammalu arlaannaanulluunniit attuumassuteqanngitsunit qaqugukkulluunniit suliarineqartarnissaannik innuttaasunut qulakkeerutaalluni.

Ombudsmandi pillugu inatsisip nutarterneqarnera.

Namminersornerullutik Oqartussat namminneq Ombudsmandeqalermatali ullumikkut ukiut 15-it sinnerlugit ingerlareerput. Maleruaqqusat marluk Ombudsmandip ingerlatsineranik maleruagassisut taamanili allanngortinneqanngillat. Taamaattumik inatsisitigut tunngavigineqartup nutarterneqarnissaa maanna pisariaqartinneqalersimammat pissusissamisuuginnarpoq.

Inatsisissatut siunnersuutip kingunerisaanik allannguutissat taakkunungalu tunngavigineqartut saqqummiussissummi inatsimmullu nassuiaatini erseqqinnerusumik nassuiarneqarput.

Allannguutit taakku ilarpassui Ombudsmandip ingerlataanut maleruagassiornissamik ersarinnerulersitsinissamillu taamaallaat siunertaqarput. Allannguutit allat naapertuutinngitsunik apeqqutinillu nalornissutaasunik Ombudsmandip maannamut ingerlatsinermini paasisaanik iluarsinissamik siunertaqarput. Kiisalu allannguutini arlalinni Folketingip Ombudsmandianut maleruagassatut tunngavigitinneqartunut allannguutit assigisaat isumassarsiffigineqarput[2].

Soqutiginaaatilittulli maluginiagassaq tassaavoq Naalagaaffiit Peqatigiit naalliutsisarneq allatullu peqqarniingartumik, inuppalaanngitsumik imaluunniit nikanarsaataasumik pinnittarneq imaluunniit pillaasarneq akiorniarlugit isumaqatigiissutaannut nammineq piumassuseq malillugu ilannguffigineqarsinnaasumut Kalaallit Nunaata peqataalnera aallaavigalugu Ombudsmandip suliassai amerlimmata.

Naalliutsisarneq pillugu Naalagaaffiit Peqatigiit isumaqatigiissutaat Naalagaaffiit Peqatigiit 1984-imi ataatsimeersuarneranni akuerineqarpoq. Naalagaaffeqatigiinneq tamaat sinnerlugu Danmarkip isumaqatigiissut 1987-imi atuutilersippaa.

Isumaqatigiissutip malinneqarneranik kiisalu naalliutsisarneq akiorniarlugu pinaveersaartsinermi suliniutinik il.il. nakkutilliineq nukittorsarniarlugu isumaqatigiissummut ilassut nammineq piumassuseq malillugu ilannguffigineqarsinnaasoq Naalagaaffiit Peqatigiit 2002-mi ataatsimeersuarnerminni akuersissutigaat.

Immikkut ilisimasalinnik (Naalagaaffiit Peqatigiit Naalliutsisarneq pillugu suleqatigiissitaliaat) arlaannaanulluunniit attuumassuteqanngitsunik inuttalimmik naalagaaffinni peqataasuni isumaqatigiissutip atuutsinneqarneranik nakkutilliisussamik naalliutsisarneq pillugu isumaqatigiissut naapertorlugu suleqatigiissitaliortoqarpoq. Naalagaaffiit peqataasut suliassaqarfimmi iluanni isumaqatigiissutip atuutsinneqarnera pillugu suleqatigiissitaliamut nalunaarusiortarnerisigut tamanna pingaartumik pisarpoq.

Ilaatigut Naalagaaffiit Peqatigiit pinaveersaartitsinerup suleqatigiissitaliaa naalagaaffinni peqataasuni nakkutilliiartorsinnaatinneqartoq aqutugalugu kiisalu naalliutsisarnermik pinaveersaartitsinermut il.il. ingerlatsivimmik *nuna tamakkerlugu* atuuttumik toqqaanissamik nalagaaffiit peqataasut pisussaaffilernerisigut isumaqatigiissutip atuutsinneqarnissaanik nakkutilliineq isumaqatigiissummut ilassutikkut nukittorsarneqarpoq.

Isumaqatigiissummut ilassutip atortuulersinneqarnissaanut Kalaallit Nunaata peqataalernissaanik siunnersuut Kalaallit Nunaanni upernaakkut 2004-mi sularineqarpoq akuersissutigineqarlunilu. Siunnersuut pillugu Inatsisit Atortinneqarnerannut Ataatsimiititaliap isumaliutissiissutaani ataatsimiititaliaq ilaatigut ima oqaaseqaateqarpoq:

” Naalliutsisarneq, naakkittaanneq nikanarsaasarnerlu ajoraluartumik qangaanerusoq taamaallaat atugaanngillat. Tamakku ullutsinni aaqqissuulluakkamik naqisimannilluni pissaanermik tigumminnittunit atorneqartarput ajoraluartumillu naalagaaffinnit nutaalerisunit piffissamit piffissamut aamma atorneqartarlutik. Tamat oqartussaaqataaffiini nunani killerni ingerlalluurtuni inuit oqartussaafillit naakkittaatumik nikanarsaataasinnaasunilluunniit inunnut aalajangersimasunut inunnulluunniit ataasiakkaanut ilaatigut pissusilersortarsimapput, ilaannikkut neriuutissaarunnermit iliuseqarnerusarluni ilaannikkullu allat naalliunnerinut suusupaginninnerusarluni. Apeqqut una pillugu nuna sunaluunniit ajornartorsiummik isiginngitsuusaaginnarsinnaanngilaq.

Kalaallit Nunaat nikanarsaataasinnaasunik iliuusaasartunut sakkortuumik akerliuvoq, taamaattumillu naalliutsitsisarnermut allatullu inunnut naakkittaatumik pissusilersornermut maleruaqqusaq ataatsimiititaliap akerliunini oqaatsit iliuutsillu atorlugit ilalernartilluarpa.”

Inatsisit Atortinneqarnerannut Ataatsimiititaliap isumaliutissiissutaani 2004-meersumi allassimavoq nunatsinni pinaveersaartitsineq Folketingip Inatsisartullu ataanni ombudsmandeqarfiit oqartussaaffiini isumagineqassasoq taamanili naatsorsuutigineqareersoq.

Tamatununga pissutaavoq ombudsmandeqarfiit suliffeqarfittut tunngavissat pisinnaatitaaffiillu pigereermatigit, tassa nunatsinni pinaveersaartitsisut suliassat isumagisassaat ombudsmandeqarfiit suliassaasa annertuumik assigimmatigit.

Folketingip Ombudsmandiata Kalaallit Nunaat eqqarsaatigalugu pisinnaatitaaffii tassatuaapput naalagaaffiup ingerlataanut tunngasut, tassunga ilanngullugit politeeqarneq aammalu pinerluuteqarsimasunik isumaginnineq. Aamma danskit paarnaarussiviini kalaallit paarnaarussat aammalu kalaallit tarnimikkut nappaatillit (eqqartuunneqarsimasut) Danmarkimiittut ilaatinneqarput.

Inatsisartut Ombudsmandiata pisinnaatitaaffiinut ilaapput kiffaanngissusiagaasimasunut inissiisarfiit inissiisarfiusinaasulluunniit allat naalagaaffimmut atanngitsut. Tassa imaappoq Namminersorlutik Oqartussat ataani inissiisarfiit, Kalaallit Nunaanni kommunit ataanni inissiisarfiit kiisalu inissiisarfiit namminersortunit aqunneqartut.

Ombudsmandip ingerlataanut inatsisitigit tunngavigisaq allanngoqqaarnagu nuna tamakkerlugu pinaveersaartitsinermi suliassanik Inatsisartut Ombudsmandiat tamakkiisumik isumagineqqullugu peqquneqarnissaa periarfissaqanngilaq. Tamanna aamma pissutaalluni ombudsmandi pillugu inatsisip nutarterneqarnissaa maanna pisariaqalersimavoq.

Taamaalilluni inatsisissatut siunnersuutip matumani pineqartup akuersissutigineqarnerata Ombudsmandip ingerlataasa maleruagassatigit tunngavigisaannik pisariaqartinneqartumik nutarterineq kisiat kingunerissanngilaa, tamatumali peqatigisaanik Naalagaaffiit Peqatigiit naalliutsitsisarneq pillugu isumaqatigiissutaannut ilassummut nammineq piumassuseq malillugu ilannguffigineqarsinnaasumut Kalaallit Nunaata ilanngunneratigit pisussaaffiit atuutsinneqalernerannik kinguneqassalluni. Tamanna Inatsisit Atortinneqarnerannut Ataatsimiititaliamit tikilluaqquneqarpoq.

Siunnersuut akuersissutigineqassasoq Ataatsimiititaliap isumaqatigiittup inassutigaa.

Taama oqaaseqarluni Inatsisit Atortinneqarnerannut Ataatsimiititaliap siunnersuut aappasaaniigassanngortippaa.

Harald Bianco,
Siulittaasoq

Inuit Ataqatigiit

Isak Hammond

Inuit Ataqatigiit

Justus Hansen

Demokraatit

Akitsinnguaq Olsen

Siumut

Kim Kielsen

Siumut

[1] Cand. Jur. Emil Abelsenip siullerpaatut Inatsisartut Ombudsmandiattut atorfik piffissami 1995-1996-imi ingerlappaa. Taassuma kingoraartigaa Cand. Jur. Vera Leth, ullumikkut atorfeqarfimmik sulii isumaginnittuusooq.

[2] Folketingip Ombudsmandia pillugu inatsisikkut nr. 473-ikkut, 12. juni 1996-imeersukkut allannguutit taakku ingerlanneqarput.